

«روز جهانی کتاب کودک» اگر چه گذشت اما بحث‌هایش تمام نمی‌شود

استفاده از زبان کودکان در انتقال مفاهیم

محمدقنبری

نویسنده
ویژه‌هشگر



روز دوم آوریل در تقویم میلادی و چهاردهم فروردین در تقویم شمسی، یادآور سالروز تولد هانس کریستین اندرسن، نویسنده مشهور دانمارکی است. وی بین سال‌های ۱۸۳۵ تا ۱۸۷۲ میلادی، هر سال قصه‌ای برای کودکان به رشته تحریر درآورد که او را در ردیف بهترین نویسندگان دانمارک و در شمار بهترین داستان‌سرایان جهان قرار داد. از این‌رو، به منظور ارج نهادن به کوشش‌های وی در خلق آثار داستانی ارزنده کودکان، دوم آوریل (برابر با چهاردهم فروردین) را به عنوان روز جهانی کتاب کودک نام‌گذاری کرده‌اند. برخی از آثار هانس کریستین اندرسن: پری دریایی کوچولو، بند انگشتی، جوجه اردک زشت، زندگی من، ملکه برفی، دخترک کبریت فروش و لباس جدید پادشاه است که مبدأ تولید پویانمایی و فیلم‌های سینمایی و مجموعه‌های تلویزیونی بسیاری شد.

ویژگی‌های کتاب کودک چیست؟

یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های کتاب کودک استفاده از زبان کودکان در انتقال مفاهیم است. هدف کودک از همراهی با کتاب به نوعی تفریح و بازی است و از نگاه تولیدکننده و والدین و مربیان تربیتی، انتقال پیام و ساختن ذهن و هدایت کردن تفکر و تعقل کودک به سوی تعالی و رشد. مولوی در دفتر چهارم مثنوی معنوی می‌گوید:

چونک با کودک سر و کارم فتاد
هم زبان کودکان باید گشاد

زبان کودک، زبان تصویر و ترانه و موسیقی است و علت این که امروزه در دنیا و کشور ما کتاب‌های کودکان با بازی و سرگرمی آمیخته شده‌اند همین است.

ضرورت‌های انتقال پیام در کتاب کودک چیست؟

تولیدکنندگان و سرمایه‌گذاران کتاب و محصولات آموزشی کودک، همواره به اصولی همچون استانداردسازی محتوا، تولید، موضوع و مفاهیم ضروری برای هر عصر و دوره‌ای تأکید فراوان داشته و دارند. مثلاً نیاز کودکان دهه ۶۰ با نیاز کودکان دهه فعلی کشور برای تولید کتاب بسیار متفاوت است. ضرورت‌های امروز با توجه به رشد فزاینده فضای مجازی و رسانه‌های برخط و تعاملی که پیام را با بالاترین سرعت به کودک می‌رساند باید معطوف بر مهارت‌افزایی کودکان در مواجهه با موقعیت‌ها و مواقع نوپدیدی باشد که شاید در گذشته و قبل از عصر اطلاعات و ارتباطات وجود نداشته و شاید از درجه اهمیت پایین‌تری برخوردار بوده است. یکی از موضوعات جدی و ضروری که در کتاب کودک باید به آن پرداخته شود، مسائل مراقبت‌های جنسی به کودک است؛ با ظرافت‌هایی که هم هشداردهنده باشد و هم کودک را طوری از هم جنس یا

برش

جنس مخالف ترساند که در آینده بیم ارتباط سالمی مثل ازدواج را داشته باشد.

آمار سوءاستفاده جنسی در دوران کودکی

تحقیقات نشان داده که بسیاری از کودکان تحت تأثیر سوءاستفاده جنسی قرار می‌گیرند. همچنین عوامل خاصی وجود دارد که ممکن است احتمال سوءاستفاده جنسی در دوران کودکی را افزایش دهد. از هر چهار دختر یک نفر و از هر ۱۳ پسر یک نفر در دوران کودکی سوءاستفاده جنسی را تجربه می‌کنند. مطالعات نشان می‌دهد که کودکان بین هفت تا ۱۳ سال آسیب‌پذیرترین افراد در برابر سوءاستفاده جنسی در دوران کودکی هستند. والدین یا مراقبانی که در کودکی شاهد خشونت بوده‌اند یا در حال حاضر با سوء مصرف مواد دست و پنجه نرم می‌کنند، ممکن است در نهایت چرخه‌ای از سوءاستفاده را تداوم بخشند. خانه‌های تک‌والدی یا خانواده‌هایی که با حمایت‌های اجتماعی محدود و در فقر زندگی می‌کنند، امکان دارد در برابر متجاوزان جنسی آسیب‌پذیرتر باشند. از دیگر موضوعات ضروری برای تولید کتاب کودک در عصر حاضر، آموزش مفاهیم سواد رسانه و آموزش کار با رسانه‌های مختلف است. این که چطور از رسانه‌ها و فضای مجازی استفاده کنند که هم در جسم دچار مشکلات اندامی نشوند و هم از نظر روحی و روانی دچار آسیب و چالش نشوند!

کودک بداند در حریم عمومی

چه رفتاری داشته باشد

یکی دیگر از موضوعات مهم و قابل تأمل در عصر حاضر، آموزش خط و مرزهای حریم عمومی و خصوصی است. این که کودک بداند در حریم عمومی چه رفتاری باید داشته باشد و حریم خصوصی خود و دیگران را بشناسد و به آن احترام بگذارد. در عین حال از ورد دیگران به حریم خصوصی خود جلوگیری کند. از دیگر موضوعاتی که در این دوره باید برای کتاب کودک سرمایه‌گذاری و تولید محتوا کرد، آموزش مفاهیم خطر و موقعیت‌های خطرناک است. چه در بازی‌های کودکان و چه در موقعیت‌ها و مواقعی که کودک به تنهایی یا در کنار دوستان و خانواده خود به آنها قدم می‌گذارد و در متن یک موقعیت خطرناک قرار می‌گیرد. و دیگر موضوعات مهمی که امروزه وظیفه ناشران کودک و نوجوان را بیش از پیش سنگین می‌کند، ویژگی مشتری همه آثار مکتوب تولیدی برای کودکان، ایجاد و طرح مسأله، روش مواجهه خردمندانه و خلاقانه با موضوع و راه خروج از موقعیت مورد اشاره است. یعنی هم باید مسأله و موضوع مطرح شود و هم این که در کنار طرح موضوع، راهکار خروج بی‌خطر و صحیح از موقعیت به کودک آموزش داده شود، با همان زبان کودکی یعنی ترانه، تصویر و موسیقی و اسباب بازی.

گوشی برای بازی نیست، حریم شخصی یعنی چی؟

۴ مفهوم خطر و موقعیت‌های خطرناک (خطرناکه یعنی چی، این بازی‌ها خطر دارد، اونجا نرو خطر دارد، من به تو دست نمی‌زنم)

اشعار این مجموعه ۱۶ جلدی را شاعر توانمند کودک، خانم مریم اسلامی که سال‌ها برای کودکان شعر و ترانه می‌سراید، سروده است. این اشعار با دست و قلم پر توان تصویرگران خبره‌ای چون پریسا اکبری، سمیرا بحرانی و زینب السادات بحری خلق شدند. ویژگی بارز این مجموعه، رعایت اصول و استانداردهای تولید محتوای کتاب کودک بوده است تا جایی که از سوی وزارت ارشاد بدون یک مورد ممیزی و اشکال به چاپ رسید و بخشی نیز توسط وزارت ارشاد خریداری و توزیع شد. برخی اشعار این مجموعه از قالب ادبیات فانتزی استفاده شده، یعنی از زبان حیوانات و جان بخشی به اشیا، پیام‌ها تولید و به مخاطب کودک ارائه شده است. علاقه‌مندان می‌توانند از طریق سایت رسمی انتشارات نواندیشان دنیای کتاب این مجموعه ارزشمند را برای کودکان دلبند خود تهیه کنند.

معرفی یک نمونه موفق

انتشارات نواندیشان دنیای کتاب، ناشری است که از دو سال قبل یک تولید یک مجموعه ۱۶ جلدی تحت عنوان «مواظب خودمم» را شروع کرد. این مجموعه یک مرحله سه ماهه پژوهش و کشف مسأله‌های مهم برای تولید را سپری کرد. موضوعات کتاب براساس نظر روان‌شناسان کودک و افراد خبره طرح و ارزیابی شد. این مجموعه ۱۶ جلدی در چهار موضوع مستقل که هر کدام چهار کتاب را به خود اختصاص داد، تولید شد. این مجموعه‌ها عبارتند از:

- ۱ مراقبت جنسی (دوست ندارم بوسم کنی، جلو نیا جیغ می‌زنم، به مامانم و بابام میگم، دست زنتی به تنم)
- ۲ حریم خصوصی و عمومی (غریبه یعنی چه کسی، غریبه‌های پشت در، با غریبه‌ها جایی نمیرم، چی به غریبه‌ها نگیم)
- ۳ سواد رسانه‌ای و فضای مجازی (فضای مجازی کجاست، تبلت دردسرساز،

